

## Szentháromság ünnepe után 13. vasárnap

### ► 1Móz 4,1–16

„Hát őrzője vagyok én a testvéremnek?” – Igen, őrzője vagy!

#### *A vasárnap jellege*

E vasárnapon lekióként hangzik az irgalmas samaritanus példázata (Lk 10,23–37). A diakóniában amolyan *locus classicus*ként tanítjuk ezt a példázatot. A kollektaimádságokban (*Liturgikus könyv* 1: 297. o.) a cselekvő szeretetért könyörgünk: „Min-

denható, irgalmas Isten, készítsd fel szívünket a jó cselekvésére és egymás szeretetére...” Ehhez képest igét hirdetünk Kain és Ábel ősi történetéből kiindulva! Éppen ezért az előkészítő mottójaként a hírhedt kaini kérdést választottam, amelyben benne van minden, ami e vasárnap legfontosabb teológiai mondanivalójának ellenpontja. Már a címben sem

várakoztatom az olvasót, ab ovo igyekszem az igehirdetéshez irányt adni. A minket hallgató gyülekezetet erősíteniünk kell abban, hogy a felebaráti szeretet érző könyörületet (*compassio*) és tevéleges segítségnyújtást jelent. Érthető módon fogalmaz a kortárs német evangélikus lelkész könyvében: „Diakónia, amit Jézus Krisztus kereszthalála és feltámadása után cselekedniünk kell.” (ZELLFELDER–HELD 2002, 26. o.) Az Édenből kirekesztett, de Jézus Krisztus által megváltott ember és az egyház népe hitvalló felismerése: igen, őrzői vagyunk egymásnak, és a kaini gyilkos indulat helyett a krisztusi indulat továbbadására hívtunk el.

### A textusról

1. vers: A történet folytatódik az Édenen kívül; az ember „megismerte”<sup>1</sup> (עָרַף) feleségét. Az élet továbbadása isteni parancsának (1Móz 1,28; 2,24) engedelmessékedik az emberpár, és a Teremtőtől rendelt szexualitás és családi élet kezdete rejlik e kifejezés mögött. Kain nevének eredete bizonytalan. Írásmagyarázók hipotézisei mellett fogadjuk el, hogy az emberiség történetének hajnalára tehető a név (קַיִן), de az egész szöveg eredete is az „archaikus (*sethi*) aranykorba” (HAMVAS 2025, 31. o.) nyúlik vissza. Különös exegetikai vitát generált Éva kijelentése, miszerint a férfit embert (אִישׁ) az Úrtól kapta. Az anya adja a nevet, amely szintén ősi, matriarchális nyomra utal. Éva a szuverén Isten (Jahve) segítségét ismeri el kijelentésében. Fontos teológiai felismerés: az Édenből kiűzött ember kapcsolata nem veszett el a Teremtővel, nem süllyedt állati sorba, csak a „szerelmes”, teljes bizalmon alapuló viszony romlott meg a bűn miatt, és az élet küzdelmessé és esendővé lett.

2. vers: Ábel (חָבֶל) nevének jelentése 'lélegzet', 'pára', ami beszédesen az emberi élet mulandóságára utal. Ábelrel megjelenik a civilizációs dif-

ferenciálódás és a munkamegosztás (növénytermesztés és állattenyésztés), ugyanakkor a versenyes lehetősége és annak destruktív hatása is. Ábel juhok őrzője (רֹעֶה צֹאן – pásztor) volt, míg Kain Ádám hivatását űzte (1Móz 3,23). A pásztorkodással kapcsolatos metaforák a Szentírásban a leggyakoribbak (Zsolt 23), és az üdvösségtörténetben is fontosak (Jézus mondja: „*Én vagyok a jó pásztor*” [Jn 10,11].) Izzalmas az idő múlására való utalás.

3. vers: Az eredeti szövegben a „nap végén” kifejezés áll (יְהִי מִכֶּן יָמִים), ami a múltó időt jelzi. Az Édenen kívül az ember az idő szorításában él, de a szófordulat utalhat a két fiú felnőtté válására és az istenkapcsolatuk fejlődésére is. Ennek jele az áldozat (ajándék = מִנְחָה), a munka gyümölcséből adott felajánlás. Az áldozatbemutató istentisztelet, amely párbeszéd, vagyis a fogadó fél (Jahve) válasza (elfogadás vagy elutasítás) döntő. Miért Ábel áldozata volt kedves az Úrnak? Ezzel kapcsolatban megoszlanak a zsidó és a keresztény hittudósok véleményei. A rabbi Jahve szuverén hatalmát hangsúlyozzák, a Zsidókhöz írt levél írója a hit által felajánlott ábeli áldozatot tartja értékesebbnek (Zsid 11,4). Abban egyetértés mutatkozik, hogy nem az áldozat minősége okozza a feszültséget, mert Kain is a javát vitte. Luther szembeállítja Kain elbizakodottságát Ábel alázatával: „Így gondolta: én vagyok az elsőszülött, nekem jár a hatalom, én hozom a legjobb áldozatot; ezért Isten meg fogja nézni az én áldozatomat, és jobban fog tetszeni neki, mint a testvéremé. Ábel viszont így gondolta: én vagyok a kisebb, ő a jobb, sok előnye van velem szemben, ő hozta a legjobb áldozatot, ezért Isten pusztán kegyelemből fog rátekinteni az én áldozatomra.”<sup>2</sup> A reformatori teológia alapján mondhatjuk: Isten viszonyulása rávilágít a szív állapotának fontosságára az istentiszteletben, és az áldozat mögötti hozzáállást és hitet értékeli.

4. vers: Mindenesetre az elsőszülöttségnek (elsőszülött bárányok mint áldozat) üdvörténeti jelentősége van.

<sup>1</sup> Ebben az értelemben az Ószövetségben csak emberre vonatkozóan, állatokkal kapcsolatban soha nem használják ezt a kifejezést. (F. Delitzsch in: WESTERMANN 1983, 381–435. o.)

<sup>2</sup> Predigt über Gen 4. WA 24: 127–128. Idézi RUPPRECHT 1963, 176–188. o.

5. vers: Isten „letekintése” és Kain elutasítása okozta a krízist, egyfajta próbatételt, amely Kainban – emberileg nézve akár jogosan (Westermann) – erős töltetű indulatot ébresztett (קַיִן). Megjelenik a bűn hatásaként – a szégyenérzet (1Móz 3,10) után – a másik negatív érzés: a harag és az irigységből feltörő düh. Mindez a lelki hanyatlás jele, és a gyilkolás ebben az önreflexióra képtelen lelkiállapotban veszi kezdetét. Nyilván e folyamatot pszichológiai és pasztorális teológiai szempontból is lehet elemezni. Az ősi történet megmutatja, hogy az Édenen kívül rekedt ember Istenhez való kapcsolatának lelki síkja törékeny, és a bűn Isten ellen hangoló ereje mérgezően járja át a személyiséget.

6–7. vers: Isten szól – közvetve vagy Ádámon keresztül (Luther) Kainhoz: „Miért vagy haragos?” Isten leírja Kain lelkiállapotát. Az elborult arc<sup>3</sup> és lehorgasztott fej Kain zavarodottságát<sup>4</sup> jelzi. Az ókori keleti kontextusban nagy szerepet tulajdonítottak az arckifejezésnek, az arcot a szív ajtajának is tekintették. Isten a tiszta szívből eredő áldozatra és az ebből fakadó jó cselekvésre inti Kaint, de a dühtől elhomályosult és mélabúba süllyedő Kain veszélyhelyzetére is figyelmeztet. Ha nem jól cselekszik, akkor a bűn (שָׁטָן)<sup>5</sup> lesállításba helyezkedik az emberi lét küszöbén (ajtó előtt: חַיִּתָּהּ), mint ahogy a vadállat<sup>6</sup> vár a zsákmányára. Sőt vágyakozik (הַשְׁוֹקָה) utána, ahogy a nő a férje után (1Móz 3,16), és akár fékezhetetlen erőként tör rá. Uralkodj rajta! (כָּשַׁל) Ez az uralom azonban nem önerőből merít, hanem csak a Kaint megszólító Istennel helyreállított kapcsolatból eredhet.

<sup>3</sup> „Így a 2–3. fejezetben a szégyenérzet, a 4. fejezetben pedig az irigység [kerül előtérbe]. A Jahvista mindkét esetet – helyesen – pszichoszomatikus jelenségnek tekinti, az egész embert megrázó folyamatnak, amely testi változásokban nyilvánul meg. Kain reakciója kettős: Kain »haragra lobbant« (A. Dillmann), egészen átforrósodott. »Lángoló irigységről« beszélhetünk.” WESTERMANN 1983, 405. o.

<sup>4</sup> „...nem akar többé Istenre nézni.” Uo.

<sup>5</sup> *Hattath* (bűn) – sokféle jelentéssel bír. Itt a bűn aktív elvét értjük alatta.

<sup>6</sup> Párhuzamos kép 1Pt 5,8-ban a sátánról mint ordító oroszlánról.

8. vers: Míg Isten megszólítása a mentő szeretet hangja, addig Kain Ábelhez intézett szava a gyilkosság előkészítése. Ábel teljesen háttérbe szorul, hangja sincs: áldozattá lesz. A mező Kain élettere, de most a mező a szent helytől való távolságot szimbolizálja („Menjünk ki...!”),<sup>7</sup> és az átok helye lesz, mert ott kint Kain „ráugrott”, és megölte Ábelt. Az első gyilkosság zajlott le, amely minden gyilkosság és háború előképe. A kaini indulatból feltörő gyilkos tett a személyiségtorzu-lás ősi lélektani leírása.

9. vers: E versben Isten kérdésére – „*Hol van Ábel, a testvéred?*” – a vágyakozó bűn romlott fája megtermi újabb mérgező gyümölcsét, a hazugságot: „*Nem tudom...*” Az írásmagyarázók egyet-értének abban, hogy a bűnbeesés után az Édenen kívül rekedt ember életében szintet lép a bűn hatása, és a gyilkosság és hazugság áradata indul el a történelemben.

10. vers: „*Mit tettél...?*” – Ismerős a kérdés, mert Évának is ezt tette fel az Isten (1Móz 3,13). Ábel már nem szól hozzám, de a kiontott vére (כַּדָּ) kiált hozzám (קָרָא).<sup>8</sup> Szintén archaikus hiedelem jelenik meg, amely szerint a holtak vére Istenhez kiált. Nem lehet az emberi élet kioltását semmissé tenni, és hiába menekül el Kain a tett-helyről, Isten ítélete utoléri. Átkozott (אָרַךְ) lesz,<sup>9</sup> és az átok kiterjed a földjére (אֶרֶץ) is, amely elveszíti termőerejét. Őt jel (אִיִּם) óvja ugyan (tabu), de csak földönfutóként élhet az Édentől keletre. Távol Ádámtól és Évától, akik – Ábel emlékét őrizve – új fiúnak adtak életet, akit Sétnek neveztek el.

<sup>7</sup> „Egyszerűen azt jelenti: odakint, ahol a tettnek nincsenek tanúi (sok értelmező szerint).” WESTERMANN 1983, 411. o.

<sup>8</sup> „Kain meg akarta ölni Ábelt, de nem sikerült; az elvesztett élet kiált. Ez az egyik legmonumentálisabb mondat a Bibliában, nem szorul magyarázatra, és évezredek során minden generáció számára érvényes marad. A mondat legfontosabb szava a »hozzám«. [...] »Mit tettél?« [...] Ez a mondat, amely az emberiség egész történelmére érvényes, védelmébe veszi az embert mint Isten teremtményét a másik emberrel szemben.” Uo. 414. o.

<sup>9</sup> „A 3. fejezetben sem az ember, sem a nő nem átkozott, csak a kígyó. A 4. fejezetben azonban az ember, Kain az átkozott.” Uo. 416. o.

## Gondolatok az igehirdetéshez

Az Istennek kedves istentisztelet

Az egyház népe is az Édenen kívül él, a kaini indultól átítatott, büntől terhelt világban. A helyes istentisztelet első lépése a bűnvallás és az ábeli lelkület: Isten pusztán kegyelemből tekint le rám (fogadja el áldozatomat). A gyónásban helyes önismeretre jutunk: Isten irgalmára szorulunk. A feloldozásban a megváltás erőterébe kerülünk, és Isten szava egyedül Jézus Krisztusért a Lélek által felszabadít, és elveszi a szégyen, irigység, hazugság és gyilkos indulat (Mt 5,21–22) megkötöző erejét. Micsoda szent és életet mentő ajándéka Istennek a gyónás!

Hit által, kegyelemből: kaini indulat helyett krisztusi szeretet (agapé)

Két antik képet hívunk segítségül. Romulus és Remus antik története is a kaini indulatot idézi meg, ahol végül testvér testvér vérét ontja. Ezzel szemben a szkíta harcosok ábrázolásán a két alak egymás hátának dőlve, támaszt nyújtva feszítik meg ijukat, és egymást védelmezik. „Háttestvérként” élnek. A testvéri szeretet prekrisztianus ábrázolásaként is tekinthetünk e képre. Az irgalmas samaritánus felismerte, hogy a félholt embertársát csak ő mentheti meg, így lett felebaráttá, Isten mentő, őrző, védő szeretetének cselekvőjévé és támasszá.

„Hát őrzője vagyok én a testvéremnek?” – Igen őrzője, pásztora vagy a testvérednek!

Kain cinikus kérdése már az előkészítő elején provokál minket. Jakab (2,17) írja, hogy „*a hit is, ha cselekedetei nincsenek, halott önmagában*”. A neki kedves istentiszteletre Isten rátekin, és a Szentháromság erőterébe kerül egyéni és közösségi életünk. A szakralitás megtermi gyümölcsét, és megszületik az erkölcs és a jó cselekvése. A géneinkben örökölt kaini indulat (harag, düh, Istenből való elfordulás, szégyen, irigység, gyilkos hajlam) és a sátán emberfeletti ereje a kereszten legyőzött. Krisztus vére nem kiált a földből, ha-

nem megváltott és megtisztít minden bűntől (1Jn 1,7). Édentől keletről, a távolból is van visszaút az atyai házba a feltámadott Úr pásztori hangjára figyelve, az örök élet reménységével. A visszaúton járnak előttünk, velünk, és sokan erőtlenek, léleken félhottak, kifosztottak, és elnyelte őket a bűn vágya. Segítségre vágnak! Igen, őrzői vagyunk egymásnak, sőt pásztorai, akik óvjuk az életet és áldjuk a Szentháromság Isten szent nevét.

## További javaslatok az istentisztelethez

Énekek

EÉ 455, 470, 473

ÚÉ 119

## Illusztráció

KÉP

Kiss István faragó mester domborműve: *Szkíta íjászok* (kissi.hu/szkita-ijasok/)

REGÉNY

John Steinbeck: *Édentől keletre*

A regényből Elia Kazan forgatott filmet James Dean főszereplésével (1955).

VERS

Dsida Jenő: *Valami eltörött* (részlet)

Valahol valami eltörött,  
valahol valami nincsen rendjén.  
...Künn a határban Kain zokog  
a holt Ábel fölött.

## Felhasznált irodalom

HAMVAS Béla 2025. *Seth. Kereszténység és hagyomány*. Medio Kiadó, Budapest.

RUPPRECHT, Walter 1963. 13. Sonntag nach Trinitatis.

In: BREIT, Herbert – WESTERMANN, Claus (szerk.):  
*Calwer Predigthilfen*. 2. köt. *Die alttestamentlichen  
Texte der vierten Reihe*. Calwer Verlag, Stuttgart.  
176–188. o.

ZELFELDER-HELD, Paul-Hermann 2002. *Solidarische*

*Gemeinde. Ein Praxisbuch für diakonische Gemein-  
deentwicklung*. Freimund Verlag, Neuendettelsau.

WESTERMANN, Claus 1983. *Genesis*. I/1. köt. *Genesis  
1–11*. 3. kiad. Neukirchener Verlag, Neukirchen-  
Vluyn. (Biblischer Kommentar Altes Testament I/1.)

■ GREGERSEN-LABOSSA GYÖRGY